

Kto nás oslobodil?

Pri pohľade do minulosti Gemerskej Polomy sa stretneme s dátumom 23. január 1945. Je to dátum oslobodenia našej obce, počas 2. svetovej vojny. Mnohí z nás ten dátum poznajú, mnohí o ňom čítali a mnohí o ňom hovoríme. Ale vieme, čo predchádzalo tomuto obdobiu, aké boli okolnosti oslobodenia a kto nás vlastne oslobodil?

Aby sme odpovedali na tieto otázky, musíme sa pozrieť do histórie. Medzi najmenej známe kapitoly oslobodenia Slovenska patrí nasadenie rumunskej kráľovskej armády a jej pôsobenie na našom území. Rumunská armáda zohrala kľúčovú úlohu pri oslobodení južných častí nášho štátu a neskôr sa prebojovala aj na stredné Slovensko. Tento príbeh oslobodenia rumunskou armádou bol dlhé desaťročia zamlčovaný, potláčaný a dokumentačne upravovaný. Slovenskej verejnosti nie je dodnes známy v dostatočnej miere.

Rumunsko v čase vojny, podobne ako aj viaceré krajiny východnej Európy, začalo svoje pôsobenie na strane nacistického Nemecka. Neskôr však došlo k zmenám, ktoré zásadne ovplyvnili sled ďalších udalostí. Dňa 23. augusta 1944 došlo v Rumunsku k prevratu, ktorý viedol kráľ Michal I. Následne Rumunsko okamžite zmenilo strany. Pridalo sa na stranu Červenej armády a Nemecku vyhlásilo vojnu. Na fronte a v bojových líniách rumunské jednotky prešli na stranu bojujúcich sovietskych jednotiek. Tieto udalosti zásadným smerom ovplyvnili vývoj vojnových udalostí na východnom fronte.

Pri oslobodzovaní Slovenska sa na našom území vyskytovali a bojové operácie vykonávali: 1. rumunská armáda pod velením generála Vasile Atanasiu a 4. rumunská armáda vedená najprv generálom Gheorghe Avramescu a neskôr generálom Nicolae Dăscălescu. Celkovo sa jednalo o 260 000 rumunských vojakov. Bojové jednotky a útvary obsahovali pešie divízie, tankové divízie, delostrelecké jednotky, ženijné jednotky, pechotu a podporné jednotky. Tieto vojenské útvary boli začlenené do sovietskych jednotiek pod velením 2. ukrajinského frontu. Rumunské jednotky sa zúčastnili veľkých a náročných bojových operácií ako napríklad: Budapešťianska operácia, operácie na južnom Slovensku a Bratislavsko-Brnianska operácia. Vojaci kráľovskej rumunskej armády sa zaslúžili aj o oslobodenie viacerých slovenských miest. Za slobodu im môžu ďakovať obyvatelia Rožňavy, Dobšinej, Lučenca, Rimavskej Soboty, Zvolena, Banskej Bystrice. To je iba zlomok miest, kde bojovali tieto vojská.

Cena za oslobodzovanie územia Československa rumunskou armádou bola vysoká. Celkovo padlo na našom území približne 11 000 vojakov, z toho väčšina na Slovensku. Tisíce ďalších bolo zranených a nezvestných. 10 384 z nich je pochovaných na Ústrednom vojenskom cintoríne Rumunskej kráľovskej armády vo Zvolene, 36 vojakov má hroby na cintoríne v Starej Turej a 15 rumunských vojakov je pochovaných v Trenčianskej Tepeli.

Na Vianoce roku 1944 prenikli jednotky 4. rumunskej armády, bojujúce v zostave 40. sovietskej armády na územie Slovenska. Udialo sa tak v okolí mesta Moldava nad Bodvou. Na začiatku roku 1945 v okolí Hrušova v zostave 53. sovietskej armády vstúpila na Slovensko aj 11. rumunská armáda. Rumuni sa na Slovensku prebýjali, v súlade so sovietskou vojenskou doktrínou, náročným terénom bez podpory tankov na smere Lučenec - Dobšiná - Nitra a Piešťany. Na uvedenom smere podporoval vojská Rumunský kráľovský letecký zbor, zaradený do sovietskej 5. leteckej armády.

Rumuni počas oslobodzovania Československa prešli viac ako 400 km. Na Slovensku bojovali viac ako 174 dní, v náročnom zalesnenom teréne južného a stredného Slovenska ešte v tuhých mrazoch 74 dní. Počas svojho postupu oslobodili celkom 1 172 miest a obcí, pričom nepriateľovi zajali 20 478 prevažne nemeckých vojakov. Ich chrabrosť v bojoch ocenilo oslobodené Československo udelením čs. rádov a vyznamenaní 5 559 príslušníkom rumunských ozbrojených síl.

Rumunská 1. a 4. armáda boli začlenené do 2. ukrajinského frontu, ktorému velil maršal R. J. Malinovskij. Bojovali v súčinnosti so sovietskou 40. a 53. armádou na južnej strane vysunutého postavenia nepriateľských síl a 18. armádou 4. ukrajinského frontu na severnej strane nepriateľského postavenia v Karpatoch.

Nás zaujíma 4. rumunská armáda, keďže priamo pôsobila pri oslobodzovaní v našom regióne. Táto armáda pokračovala po prekročení slovensko-maďarskej hranice v smere do Rožňavskej kotliny, v línii na mesto Rožňava. Po ťažkých bojoch v okolí Turne nad Bodvou a okolitých obcí bola naplánovaná Rožňavská operácia. Výsledkom toho bolo, že začiatkom januára 1945, 6. armádny zbor odovzdal na ľavej strane postavenia (úsek medzi Seňou a Milhošťou) sovietskej 18. armáde. Zároveň bol zbor premiestnený na ľavé krídlo 4. armády, ktorej bojové pásmo sa takto rozšírilo smerom na západ, 6 km južne od Plešivca. Súčasne boli na žiadosť veliteľstva sovietskej 40. armády postupne preradené pod velenie sovietskych armádných zborov tri rumunské divízie (1. jazdecká, 3. pešia a 8. jazdecká). V polovici januára 1945 obidve rumunské armády dostali od veliteľstva 2. ukrajinského frontu úlohu obsadiť vysunuté postavenie nepriateľa na strednom toku Hrona. S týmto cieľom 4. armáda postupovala ofenzívne v smere Rožňava - Dobšiná, Banská Bystrica. Smer 1. armády bol určený v línii Lučenec - Pliešovce - Zvolen.

Rožňavská ofenzíva sa začala 12. januára 1945 o 9:30 hodine po 45-minútovej delostreleckej príprave. Prebiehala v nesmieme ťažkých podmienkach lesnatého horského kraja, za snehových búrok a vysokého snehu. Nepriateľská obrana bola prelomená v šírke 8 km. 18. pešia divízia sa 15. januára 1945 nachádzala na severnom okraji Silickej planiny. Súčasne ďalšie dve divízie 4. armády operovali na iných smeroch, a to v priestore sovietskej 40. armády. 3. pešia divízia po frontálnom útoku kombinovanom obchvatom na severnej strane (v doline Štítnika) 14. januára oslobodila Plešivec, ktorý bol významným oporným bodom nepriateľskej obrany v smere hlavného tlaku 40. armády. Následne 8. jazdecká divízia, po tom čo rozdrvila odpor nepriateľa pri Silickej Brezovej, sa 14. januára pri Slavci dostala do doliny potoka Slaná. Takto sa otvoril nový smer postupu na Rožňavu.

V úsilí zrýchliť tempo napredovania vojsk generál Nicolae Dascalescu (nový veliteľ 4. armády) nasadil kombinovaným manévrom frontálneho útoku s obchvatom na východnej a západnej strane Rožňavy do prvej línie frontu zo zálohy 11. pešiu divíziu a 8. jazdeckú divíziu, ktoré sa znova dostali pod velenie armády. Po tomto úspechu 22. januára rumunské divízie prenikli do Rožňavskej kotliny a v nasledujúcej noci obsadili mesto, pričom zajali 1 700 vojakov. Súčasne 3. pešia divízia oslobodila 22. januára v operačnom priestore sovietskeho 51. armádneho zboru lokality Kunovú Teplicu a Štítnik. (Potom prešla do zostavy 4. armády.)

Oslobodenie Rožňavy bolo z hľadiska celej operácie nesmieme dôležité.

Po ukončení tejto operácie pokračovala 4. armáda v ofenzíve s 2. armádnym zborom na 35 km širokom fronte v smere Rožňava - Dobšiná - Telgárt. Neskôršie dolinou Hrona na Brezno a 2. armádny zbor postupoval smerom Jelšava - Muráň - Tisovec - Brezno.

Napredovanie rumunskej armády sťažoval tvrdý odpor nepriateľa, ktorý ničil úzke pozemné komunikácie. V tom čase boli zasnežené, zamínované alebo zablokované. Tieto prekážky rumunskí vojaci zdolávali len s nesmiernou námahou.

Dňa 20. októbra 1944 bolo aj v našej obci potlačené SNP a do obce sa dostali nemecké vojská. Od tohto momentu boli Malá a Veľká Poloma v rukách nepriateľa. Bola nastolená administratívna správa Slovenského štátu a moc nad dedinami prevzali do rúk okrem nepriateľa, aj aparát HSĽS a ďalších pronacistických zložiek. Dochádzalo k zatýkaniu a šikanovaniu obyvateľstva. Odsuny do koncentračných táborov neboli výnimkou. Nútené práce na zákopoch a vojenských opevneniach vyčerpávali civilné obyvateľstvo. V dedinách sa okrem nemeckých vojakov usadili aj maďarské jednotky. Toto obdobie trvalo takmer až do konca januára 1945.

Do našich obcí (Veľká a Malá Poloma) sa rumunské vojská dostali postupne. Najprv k nám prenikli prieskumné jednotky. Ich úlohou bolo zistiť aktivity nepriateľa, ich bojové postavenia, použitú výzbroj, rozmiestnenie vojsk a celkové počty. Zároveň bolo nutné eliminovať predsunuté stanoviská obrany nepriateľa a zamedziť jeho bojovým aktivitám. Po nepokojnej noci 23. januára 1945 prišiel ešte náročnejší 24. január 1945. Obyvateľstvo sa ukrylo do pivníc, vytváralo si zásoby potravín a oblečenia. Ráno približne okolo deviatej hodiny sa v obci objavili prví vojaci rumunskej armády, ktorí prichádzali v smere od Betliara. Celý deň sa bojovalo a na strechy domov začali dopadať granáty. Obete boli na oboch stranách. Konečne s príchodom večera boje utíchli. V dedine sa už v tej chvíli nachádzalo množstvo rumunských vojakov. Nachádzali sa všade, kde si mohli oddýchnuť po vyčerpávajúcom boji. Po uliciach a stodolách boli rozmiestnené kone, vozy a vojenské vybavenie. Obyvatelia vychádzajúci z pivníc a úkrytov už v dedine našli oslobodzujúce vojská. Tie v nasledujúcich dňoch stabilizovali vojenskú situáciu v našom regióne a ich boje pokračovali v smere na Dobšínú – Brezno – Banskú Bystricu.

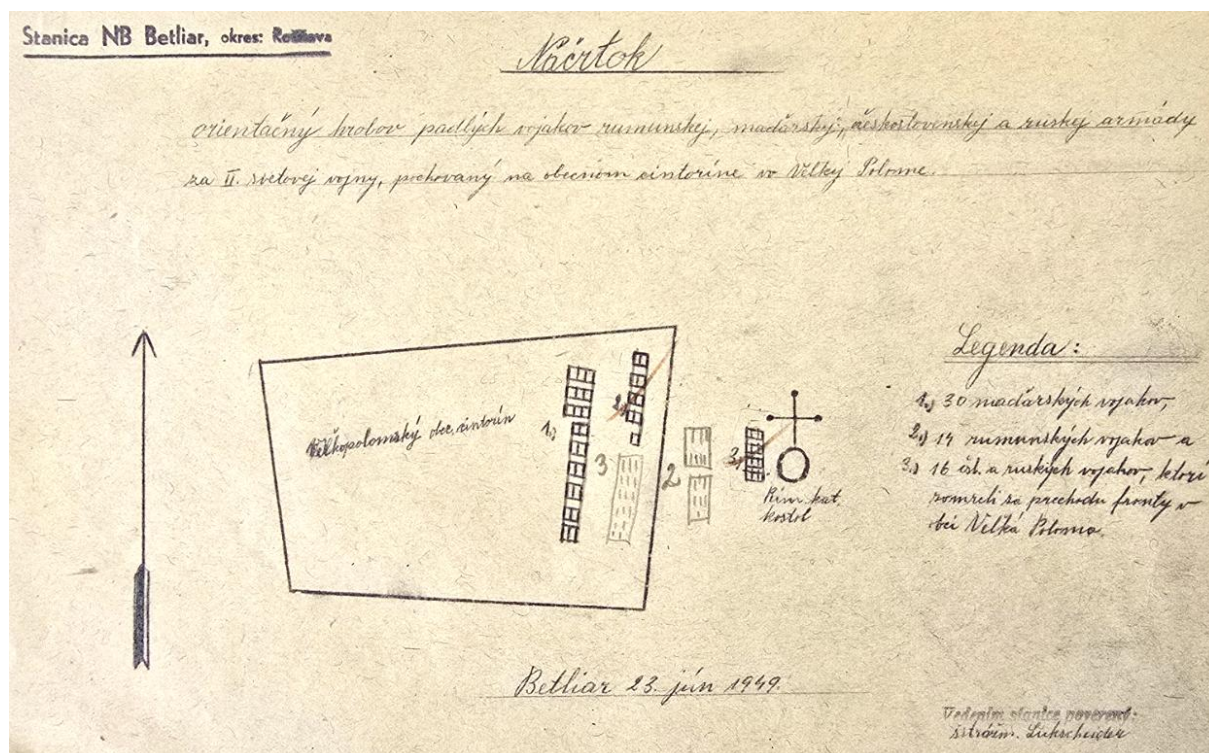
Oslobodenie našej obce prinieslo aj obete na strane rumunskej armády. V záznamoch rím. kat. farského úradu vo Veľkej Polome nájdeme zoznam mien padlých vojakov. Na území Veľkej Polomy padlo celkovo 14 príslušníkov rumunskej armády. Pochovaní boli v záhrade pri rím. kat. kostole. V Malej Polome bol na cintoríne pochovaný jeden padlý rumunský vojak. V povojnovom období, v decembri 1951 boli telá padlých vojakov exhumované a prevezené na Centrálny vojenský cintorín rumunskej armády vo Zvolene, kde boli pochovaní. Kto by si chcel uctiť ich pamiatku, môže tak urobiť na menovanom cintoríne, ich telá tam odpočívajú dodnes.

Dlhé roky sme nepoznali mená tých, ktorí položili svoje životy v našej obci. Nehovorilo sa o nich. Vždy sme si pripomenuli iba sovietsku a rumunskú armádu. Našťastie vieme presne, kto v boji za slobodu padol ďaleko od svojej domoviny a kto svojím blízkym bude navždy chýbať. Synovia, otcovia, bratia a príbuzní sa už nikdy nestretnú so svojimi rodinami, neuvidia svoj kraj, svoju vlasť. Padli v ťažkom období na Gemeri, aby pomohli vybojovať slobodu a zvíťaziť na fašizmom a nacizmom.

My môžeme iba povedať veľké ďakujeme, položiť veniec a zapáliť sviecu pri pamätníku našim osloboditeľom. Nezabudneme.

Zoznam padlých rumunských vojakov počas oslobodenia obce:

	Hodnosť	Meno a priezvisko	Miesto úmrtia
1.		Ioan Cornatel	Veľká Poloma
2.	sold.	Ioan Malaescu	Veľká Poloma
3.		Victor Risfan	Veľká Poloma
4.	sold.	Ioan Tacu	Veľká Poloma
5.		? Dimitrascu	Veľká Poloma
6.		Ioan Ranait	Veľká Poloma
7.	sold.	Ion Iordache	Veľká Poloma
8.	sold.	Floarera F. Gionca	Veľká Poloma
9.	sold.	Constantin Butei	Veľká Poloma
10.		Her. Grucianu	Veľká Poloma
11.	sold.	Stefan Marsaria	Veľká Poloma
12.	sold.	Timofre Basarabeanu	Veľká Poloma
13.	sold.	A. Vasile Ruseteanu	Veľká Poloma
14.		Gh. Ciurca	Veľká Poloma
15.	sold.	Michal Sotiga	Malá Poloma

Náčrt miesta spoločných hrobov. Pod číslom 2 sa nachádzajú hroby rumunských vojakov.

Zdroj: Štátny archív Košice, pracovisko Rožňava

S o z n a m

padlých hrdinov oslobodzovacej armády rumunskej, pochovaných pri rim. kat.kostole vo Veľkej Polome, okres Rožňava, Slovensko.

- 1./ IS NI - KA HS Cap.Cornatel Jon.Reg.19.inf.,mort.26.I.1945.
- 2./ Sold.Ciurea Gh.Reg.19.Inf.
- 3./ Sold.Malaescu Joan -"-
- 4./ Sold.Vlad.Virgil -"- mort.28.I.1945
- 5./ Erou SRF.MTR ISTAN Victor Ctg. 1944 Reg.inf.19.
- 6./ -"- slt.Rez Tacu.Jon, ctg.1930., -"-
- 7./ Gorg.Dumitraescu J. Manate ctg.1945
Regim.21 Artilerie Bat.9 a diu Comuna Riaznanoz Jud.Muscet.Mort se
Ziva de 26.I.1945.
- 8./ Cap.Panait Joan.ctg.1937 Regt.191 Inf.Comp.A.C.,27.I.1945.
- 9./ Sold.Jordachi Jon.Reg.19 Inf.Comp.4 28.I.1945.
- 10/ Sold.Anghel Joan,28.I.1945.
- 11/ Sold.Gionea P.Floarea Reg.21.Art.Ctg.44.28.I.1945.
- 12/ Erou Sold.Butoi,Ctin.ctg.1941,comp.11 pri com.Chidiei Jud.25.I.1945.
- 13/ Erou Frt.Crucianu GHF ctg.945 Comp.11 pri Com.Cuofacem Jud.
- 14/ Erou Cap. Margarit.Stefan ctg.42 Comp.11.

Opísané zo záznamov rim.kat.farského úradu vo Veľkej Polome, dňa 1. augusta 1950.

Zoznam padlých rumunských vojakov.

Zdroj: Štátny archív Košice, pracovisko Rožňava

Fotografia hrobov padlých rumunských vojakov pochovaných pri kostole.
Zdroj: Štátny archív Košice, pracovisko Rožňava

Betliar, 8. júl 1947.

Číslo jedn. 732/1947.

Vec: Vojnové škody na ľudských
životoch-hromadné hroby -
zistenie.

Štátny plánovací a štatistický úrad

Odpoveď na číslo jedn. 9863/2-13286/
1947 zo dňa 24. júna 1947.

Bratislava, ul. Č. A. Š. 4.

Prílohy: ./

Oznamujem, že v obvode tunajšej stanice NB nachádzajú sa hromadné vojenské hroby v týchto nasledovných obciach:

V obci Veľká Poloma, okres Rožňava, pri rím.kat.kostole v spoločnom hrobe je pochovaných 14 príslušníkov rumunskej armády.

V obci Veľká Poloma, okres Rožňava, na obecnom cintoríne v spoločnom hrobe je pochovaných 16 príslušníkov čsl. vojenskej jednotky v SSSR, ktorí zahynuli pri havárii ruského lietadla Douglas 17, ktoré prevážalo vojakov 2 ČS brigády z letištia Keszow - Poľsko na územie slovenska, na letište Tri Duby.

V obci Veľká Poloma, okres Rožňava, na obecnom cintoríne v spoločnom hrobe je pochovaných 30 príslušníkov maďarskej armády.

V obci Henckovce, okres Rožňava, na obecnom cintoríne v spoločnom hrobe je pochovaných 26 príslušníkov nemeckej armády.

Vo všetkých oblastiach obvodu tunajšej stanice NB sú 4 spoločné hroby, v ktorých je dohromady pochovaných 86 vojakov rôznych armád.

Okrem toho su v Obci Nižná Slaná, okres Rožňava, pochovaný 3 vojaci rumunskej armády, v obci Malá Poloma, okres Rožňava, je pochovaný 1 vojak maďarskej armády a 1 vojak rumunskej armády.

~~Velitel stánie NB chorý.~~

4th Street, New York

Zoznam vojenských hrobov v obci.

Zdroj: Štátny archív Košice, pracovisko Rožňava

stanica NB Betliar, okres Rožňava.

Číslo jedn. 826/1947.

S o z n a m

vojnových škôd na ľudských životoch - hromadné hroby, zistenie v obvode
tunajšej stanice NB.

Rozkaz MVNB Bratislava, číslo 3153/1947 zo dňa 16. júla 1947.

Por. čís.	miesto hroma- dného hrobu	počet hrobov	počet osôb najdených v hromadnom hrobe	mužského pohlavia	ženakého pohlavia	dospelých	detí
1.	Veľká Poloma, okr. Rožňava, pri rím.kat. kostole	1	14	14	-	14	-
2.	Veľká Poloma, okres Rožňava, na obecnom cin- toríne	1	16	16	-	16	-
3.	Veľká Poloma, okres Rožňava, na obecnom cin- toríne	1	30	30	-	30	-
4.	Henckovce, okr. Rožňava, na obecnom cinto- ríne	1	26	26	-	26	-
5.	Nížná Slaná, okr. Rožňava, na obecnom cin- toríne	1	3	3	-	3	-
6.	Malá Poloma, okres Rožňava, na obecnom cin- toríne	2	2	2	-	2	-

Betliar, 29. júl 1947.

Veliteľ stanice NB chorý,

K. Roháč, E. Hrivák, J. Krištof

Hlavné veliteľstvo NB Bratislava Priamo.

Zoznam vojenských hrobov v obci, Henckovciach a Nižnej Slanej.

Zdroj: Štátny archív Košice, pracovisko Rožňava

Stanica SNB Betliar, okres Rožňava.
Okres Rožňava.

Príslušníci Rumunskej armády

Priezvisko a meno	Hodnosť	Rok narodenia	Dátum úmrtia	Miesto pochovania /obec, okres, cintorín/mimo cint. pres. urč. miesta/	Hrob samost. spoloč.	P o z n á m k a /odkiaľ event. privezený.
3 neznámi voj.	./.	./.	23.1. 1945	Betliar, okres Rožňava, obec. cintorín	spol. hrob.	Počas prechodu fronty o obec betliar
Joan Ranalt	Des.	./.	27.1. 1945	Veľká Poloma, okres Rožňava pri r.kat.kos- tole	spol. hrob	Počas prechodu fronty o obec Veľ. Poloma
Ján Jordache	voj.	./.	28.1. 1945	- , , -	- , , -	- , , -
Joan Anghel	voj.	./.	28.1. 1945	- , , -	- , , -	- , , -
F. Floarera Glonca	voj.	./.	28.1. 1945	- , , -	- , , -	- , , -
Stin Butoi	voj.	./.	25.1. 1945	- , , -	- , , -	- , , -
T. Štefan Marsari	des.	./.	25.1. 1945	- , , -	- , , -	- , , -
Her. Grucianu	slob.	./.	25.1. 1945	- , , -	- , , -	- , , -
? Dimitrescu J,	?	./.	26.1. 1945	- , , -	- , , -	- , , -
Joan Tacu	voj.	./.	26.1. 1945	- , , -	- , , -	- , , -

Menný zoznam padlých vojakov rumunskej armády. Strana číslo 1.

Zdroj: Štátny archív Košice, pracovisko Rožňava

Victor Risfan	?	.7.	26.1. 1945	Veľká Poloma, okres Rožňava pri r.kat.cintoríne	spol. hrob	Počas precho- du fronty o obec Veľ.Poloma
Vladimir Virgil	voj.	?	28.1. 1945	- , , -	- , , -	- , , -
Joan Mălăescu	voj.	?	26.1. 1945	- , , -	- , , -	- , , -
Gh. Ciurca	voj.	?	26.1. 1945	- , , -	- , , -	- , , -
Joan Cornatel	des.	?	26.1. 1945	- , , -	- , , -	- , , -
Odichneste- Janesku Jorgu	voj.	?	26.1. 1945	Nižná Slana, okr. Rožňava, obecný cintorín	spol. hrob	Počas prechodu fronty o obec N. Slana
Dobre Nikolae	voj.	?	26.1. 1945	- , , -	43,-	- , , -
neznámy	voj.	?	?	- , , -	sám	- , , -
Michal Sotiga	voj.	?	25.1. 1945	Malá Poloma, okr. Rožňava, obecný cintorín	sám	Počas prechodu fronty o obec M. Polomu

Betlier, 23. jún 1949.

Veliteľ stanice pov.
štrážm. Lukseider

Menný zoznam padlých vojakov rumunskej armády. Strana číslo 1.

Zdroj: Štátny archív Košice, pracovisko Rožňava

Rumunskí vojaci počas 2. svetovej vojny. Zdroj: internet

Rumunská jednotka nastúpená v auguste – septembri 1944, východný front.
Zdroj: internet, fotografia z múzea v Moskve

V Gemerskej Polome, dňa 20.1.2026

Spracoval: Adrian Gallo